

OPVOEDING EN ONDERWIS

DE ACHTERGROND VAN EEN RADICALE ONDERWIJSVERNIEUWING. IV.

Practisch Christendom.

De Quakers zijn steeds geweest mensen van 't z.g. praktisch Christendom. Het gaat volgens hen niet om een Kerk als mysterieus verlossingsinstituut, maar om het bouwen van het Koninkrijk Gods hier op aarde, om den opbouw eener nieuwe menselijke samenleving. Volgens hen wijst de levenswijze van Christus heen naar een nieuwe wereld. De kern van die levenswijze wordt gevormd door dienende overgave aan anderen, zelfovergave, tot de uiterste zelfverloochening en zelfopoffering toe.

De Quakers hebben veel gedaan in den loop der tijden om 't leed der wereld te verzachten. Zij trokken zich het lot aan van slaven en gevangenen. Zij verzetten zich op 't voetspoor van Erasmus en Jacob Boehme tegen den oorlog, maar beijverden zich om de helpen de hand te bieden aan de slachtoffers tijdens en na de verschillende oorlogen. Ook op sociaal gebied streefden zij naar verbetering. „George Cadbury, de stichter van Bournville en Joseph Rowntree, welke New Earswick liet bouwen, hebben zeer veel gedaan voor het welzijn van de arbeiders hunner grote chocoladefabrieken en hun modeldorpen hebben grote invloed uitgeoefend als baanbrekende voorbeelden”.³⁹⁾

Streven naar een nieuwe samenleving.

Het Quakerisme was van de aanvang af bezielde door een vurig verlangen naar een betere wereld.⁴⁰⁾ Het menselijk leven wordt hoog gewaardeerd, want de mens draagt immers Goddelijk licht in de ziel en er zijn nieuwe, grotere levensmogelijkheden voor ieder mens.⁴¹⁾ Het leven moet worden bevrijd van zijn lasten en banden en gelegenheid krijgen zijn Goddelijke mogelijkheden te verwezenlijken.⁴²⁾

Het motief der naastenliefde is hier humanistisch. De Quaker gelooft in de omvorming van deze wereld. Even optimistisch als hij over den mensch denkt, denkt hij over de wereld. Want, „de vraag, waar het om draait, is, zoals Phillips Brooks het plecht uit te drukken, of van ons zwart-en-witte dambord — en daarmee is onze wereld ten slotte het best te vergelijken — de zwarte vakken op de witte grond zijn aangebracht, of de witte vakken op de zwarte ondergrond. Het is de diepgewortelde overtuiging der Quakers, dat de werkelijke ondergrond wit is en niet zwart en dat wat waar en goed is in overeenstemming is met het diepste wezen van dit universum”.⁴³⁾ „We moeten de wereld zien als een levend, groeiend, scheppend geestelijk rijk, dat bezielde wordt door een liefdevol Hart en een doelbewuste Geest”.⁴⁴⁾

Een nieuwe gezindheid.

Die nieuwe wereld kan er alleen komen als er een nieuwe gezindheid in praktijk wordt gebracht. De gezindheid van liefde, solidariteit en kameraadschap.⁴⁵⁾ De mens kan immers zichzelf vormen. Offer en zelfovergave kunnen tot een tweede natuur worden.⁴⁶⁾ Het gaat om het uitleven eener nieuwe gezindheid, het optimistisch levensprogramma van Christus.⁴⁷⁾ „Alleen een nieuwe gezindheid en een nieuwe opvatting van het leven zullen ons uit het moeras kunnen helpen”.

„We moeten leren elkaar lief te hebben en te begripen en als broeders te behandelen, omdat wij kinderen zijn van één Vader”.

„Het aankweken en in praktijk brengen dezer nieuwe gezindheid is een der kenmerkendste trekken van het Quakerisme. Het tot stand brengen van een nieuwe samenleving staat in zijn programma geschreven”.⁴⁸⁾

Voor de verwezenlijking daarvan vertrouwen zij op het werk des Geestes en blijven gelooven, dat het zal geschieden „niet door kracht, noch door geweld, doch door de Geest des Heeren”; dat God van binnenuit het leven doet ontwaken en uitbotten om door innerlijke kracht de oude vormen te doorbreken en tot nieuwe ontluiking te komen.⁴⁹⁾

De praktische vroomheid en de naastenliefde der Quakers moeten ons niet de oogen doen sluiten voor het feit, dat deze innerlijkheidsreligie met zijn synthese van heidense en christelijke elementen op de fundamentele punten met de Schrift in strijd is. Zij wilscht de grens uit tusschen Schepper en scheepel, spreekt van God als Vader en niet als Schepper. Zij ontken de radicale verdorvenheid van den mensch door den zondeval. Den Middelaar wordt de kroon ontnomen en die wordt gezet op het hoofd van den mensch. Christus is hier niet de Messias, die verzoening te weeg brengt en voldoet aan Gods geschenken recht, maar Eén, die den mensch deel geeft aan een hooger goddelijk leven.

En wat den Geest aangaat, over Wien men zoo vaak spreekt, dat is niet de Derde Persoon van de Heilige Drieëenheid, want Die is de Geest van het Woord. Het is hier vaak een heenwijzen naar de hogere functies van den menschelijken geest.

Het Quakerisme is een religie van den mensch en naar den mensch.

Dit is de geestelijke sfeer waarin de opvoedkundige ideeën van Kees Boeke gegroeid zijn.

Gaan wij die ideeën na zooals hij ze geeft in zijn boek „Kindergemeenschap” en andere publicaties, te weten over:

1. het opvoedingsdoel (de mensch);
2. het gemeenschapsleven;
3. de religie.

1. Het opvoedingsdoel (de mensch).

De allereerste vraag die Kees Boeke zich stelt is: Wat is het doel van alle opvoeding?

Om die vraag te kunnen beantwoorden, zegt hij, moeten we ons eerst afvragen: „Wat is het doel van ons leven, ja, van het Leven?” Het antwoord vindt hij in het refrein van een vroeger gemaakt vers:

„Ons doel is heilig, al lijkt het ook klein:

Wij trachten in alles — mens te zijn!”

Hiermee is, meent hij, feitelijk alles gezegd. Een hooger doel behoeven we onszelf niet te stellen.

„We moeten daarom opvoeden tot echte mensen, we moeten vormen: krachtige, eerlijke, maar ook lieve en geestelijk verdiepte mensen. Dat eist de harmonische ontwikkeling van al wat wij hebben, lichaam, intellect, kunstzin, maar evenzeer het beteugelen van het dierlijke in ons; het vervangen van de instinctieve zelfhandhaving door een liefdevolle zorg voor anderen; het overwinnen van de drang naar bezit en macht en in plaats daarvan het ontwikkelen van een echt-eerlijk dienen van het belang van het geheel”.⁵⁰⁾

Vrijheid of Dwang.

Wil men die nieuwe, echte mensen vormen, dan rijst aanstonds het probleem: vrijheid of dwang. B. wil niets weten van de z.g. oude opvoeding door dwang en uiterlijke tucht, door vrees aanjagen, straffen en beloonen. Ook niet van de z.g. nieuwe opvoeding in volledige vrijheid, zooals hij die bij een Engelsche familie in praktijk had gezien.

Kees Boeke wil opvoeden in vrijheid en innerlijke tucht. Hiertusschen moet 't evenwicht gevonden worden. Dat is een zeer delicaat werk. Zijn de kinderen in staat tot die innerlijke tucht, tot die van binnen uit gegroeide orde?

Ja, zegt Boeke, want:

„Er is in de kinderen iets aanwezig, dat wondere, dat hen waarlijk opvoedt, iets in hen dat corrigerend werkt”.

„Het Leven, dat dikwijls zo wreed lijkt te zijn, is hierin wel oneindig lankmoedig en genezend”. Wat is dat iets, dat wondere? Dat is niet tot de kinderen beperkt, ook de ouderen hebben het in zich. De Quakers noemen het het „innerlijke licht”, anderen spreken van „het geweten”. Dit mysterieuze, dat juist en absoluut weet „wat elke enkeling in zijn subjectieve geschapenheid op ieder ogenblik behoeft, dat is het waarop de opvoeder rekenen mag en waarop hij zich moet verlaten”.

„De opvoeder moet dan ook niet te spoedig ingrijpen, maar tot het uiterste afwachten tot van binnen uit het Leven zelf de oplossing brengt, vreemde met de eigen grove handen iets te kneuzen in het onbegrepen groeiproces dat zich in de ontluikende kindersiel voltrekt. Hij moet steeds in eerbied toezien hoe het Leven zich ontplooit en de rijzende hinderpalen uit de weg ruimen”.⁵¹⁾

„We moeten de omstandigheden zo maken, dat de kinderen kunnen werken en zich ontwikkelen.

Wij moeten hen helpen om hun eigen leven, hun werk, hun gemeenschap te ordenen”.

B. meent, dat we de kinderen niet bewust in een bepaalde richting moeten opvoeden, niet bewust moeten stuwen in een kerkelijke of politieke richting, „zodat ze gaan denken zoals wij, maar dat wij het kind moeten helpen worden wat hij is. Daarbij moeten we vertrouwen op de directe openbaring van het Leven in elk mensenhart”.⁵²⁾

F. GROENENDIJK.

³⁹⁾ Kindergemeenschap bl. 28, 29.

⁴⁰⁾ a.w. bl. 35, 36. ⁴¹⁾ a.w. bl. 35.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

NOGMAALS HET RAPPORT BEDRIJFSORGANISATIE: HET VERWEER VAN MR. K. GROEN. IV.

12. Natuurlijk is het mogelijk, dat men met scheppingswet iets anders bedoelt. Ik zou me kunnen voorstellen, dat men bedoelt: God heeft in de schepping de verscheiden levenskringen „in kiem” gelegd, en het was zijn wil, dat in historische ontwikkeling het aanvankelijk ongedifferentieerde leven zich zou organiseren in verschillende „kringen”, die zelfstandig en nevenschikt naast elkaar staan. Ik zeg niet, dat de vorige zin erg gelukkig is; maar ik zit te tasten,

wat men misschien met scheppingswet bedoelen kan, nu de s.i.e.k. als paradijs-ordinantie niet in aanmerking kwam. Dan moet men geloof ik toch wel ongeveer denken in de richting van wat ik zooeven zei. Dan gaat het dus om een door God gewild ontwikkelingswet. Het was zijn wil dan, dat in een historisch proces dat eerste menschenpaar zou uitgroeien tot velen, en dat zich dan allerlei zelfstandige kringen van menschen zouden vormen, een kring der overheid, een bedrijfskring, etc. etc.

Doch dan vraag ik: hoe bewijst men dit? Uit de Schriften? Persoonlijk zie ik daartoe geen kans. Wanneer men bij s.i.e.k. ongeveer in de richting van het bovenstaande mocht denken, dan is het mij niet duidelijk, waarom men hier kan spreken van scheppingswet. Hoogstens zou hier sprake kunnen zijn van ontwikkelingswet. Maar vooral zit ik in deze verbinding met het woord „wet”.

In hoever is de ontwikkeling in de richting van gedifferentieerde zelfstandige „kringen” (als samenlevingsverbanden) normatief?

Mr. G. verwijst naar de 16e en 19e eeuw. Maar als ik historisch de ontwikkeling der vrije „kringen” naga, dan zou ik graag wat vroeger beginnen. Mijn vak brengt me nogal eens in aanraking met de kwestie van de sociologische structuur der nomadensamenleving, met de clan-organisatie. Het stamhoofd fungeerde als rechter, bevelhebber, priester, wetgever etc. In de taal van vandaag: hij vereenigde in zich juridische, economische e.a. functies. Maar men kan daar nooit zelfstandige „kringen” ontdekken. Was die samenlevingsvorm nu in strijd met de „scheppingswet”? Als in den patriarchalen tijd elke huisvader ook priester is, en later het priesterambt toevalt aan een bepaalden „kring”, is dan in den patriarchalen tijd zonde tegen de „scheppingswet” aanwezig, en betekent dan de aanwezig van een speciale groep van priesters in lateren tijd bekeering? In sommige landen is de koning qua talis ook hogepriester, en alleen praktische overwegingen roepen een aparte priesterstand in het leven. Is daar vergrijp aan de scheppingswet der s.i.e.k.? Ik weet het nog niet. Want men kan in Egypte de plaats van het koningschap in verband brengen met zekere afgodische opvattingen. Doch dan is de zonde daarin juist niet gequalificeerd als ongehoorzaamheid tegen de wet der s.i.e.k.

Mijn vraag is: hangt het heele differentiatieproces, waarbij zich geleidelijk zelfstandige „kringen” vormen niet in sterke mate samen met de omstandigheden? Is die ontwikkeling niet historisch bepaald? Indien ja, in hoever en waarom is dan de ontwikkeling op een bepaald moment normatief voor alle volgende tijden? Ik denk aan Israël. De patriarchale samenleving is nog goeddeels ongedifferentieerd. Men kent geen zelfstandige „kringen”. Bij Mozes komt er eenige wijziging; doch toch weer niet vanwege de s.i.e.k. als scheppingswet, maar uit praktische overwegingen. Zijn veelomvattende taak groeit hem boven het hoofd (Deut. 1), net als dat later bij de apostelen het geval is (Hand. 6). Dan komt er overdracht van een deel van zijn taak aan bepaalde menschen. Het is een kwestie van werkverdeling, niet van s.i.e.k. En bij het koningschap treden al weer aanzienlijke veranderingen op.

Ik vraag dus alleen: is de situatie van een bepaald oogenblik wet voor later? Was de overdracht van het priesterambt van huisvader op een bepaald met offer etc. belast college aantasting van de s.i.e.k. van het gezin? Of was de patriarch, die offerde, daarin bezig een aanslag te plegen op de s.i.e.k. van — laat ik zeggen — de „kerk”?

In den loop der eeuwen is er ook ten onzent een grondige verandering te bespeuren in de organisatie der samenleving. Zoo langzamerhand hebben we verschillende „kringen” gekregen: een overheid en daarnaast allerlei vrije organisaties.

Maar is dat nu een „scheppingswet”? Is het een geloofstuk, dat het beslist zoó moet? Ik weet wel, welke ambten Christus heeft ingesteld in zijn kerk, en ik weet dat dat normatief is. Ik weet ook, dat de machten die er zijn van God zijn verordineerd. Maar al die andere gemeenschappen dan, die „kringen” heeten? Zijn die door God verordineerd? Heeft Hij hun eigen terrein precies afgebakend? Zóó, dat zondigt wie zich aan de bestaande grenzen vergrijpt, omdat hij dan een „scheppingswet” overtreedt?

Of is het misschien ook mogelijk, dat verschillende van die „kringen” voor een tijd slechts zijn, zoodat ze niet slechts te voorschijn treden op een bepaald moment, doch op een later tijdstip ook weer verdwijnen? Als het juist is, dat de differentiatie in allerlei „kringen” grotendeels te danken is aan omstandigheden van een bepaald oogenblik, kan het dan niet zijn, dat op een later tijdstip de omstandigheden een sterkere integratie wenschelijk maken, zoodat de structuur althans in dit opzicht weer een meer patriarchalen stijl vertoont? Men lette er wel op: ik vraag slechts. Ik voer hier niet het pleit voor een andere organisatie van het leven dan we thans kennen. Ik vraag alleen: in hoever is de huidige organisatie in „kringen” normatief, en waarom? Want men spreekt hier van scheppingswet en geloofstuk, van religieus apriori en grondmotief der schepping. Waaruit weet men dat? Men mag niet suggereren, dat ik met de vragen van zooeven kom in socialistisch of R.K. vaarwater, of dat ik zodoende de rem tegen staatsalmacht wegneem. Want het wapen tegen de staatsalmacht, tegen het Beest uit de Schrift,

³⁹⁾ id. bl. 162. ⁴⁰⁾ id. bl. 146. ⁴¹⁾ id. bl. 152. ⁴²⁾ id. bl. 191. ⁴³⁾ id. bl. 187. ⁴⁴⁾ id. bl. 191. ⁴⁵⁾ id. bl. 187. ⁴⁶⁾ id. bl. 190. ⁴⁷⁾ id. bl. 201. ⁴⁸⁾ id. bl. 202.

ligt voor mij alleen in het Woord Gods. Daaraan hebben we gehoorzaam te zijn, ook al zouden magistraten en plakkaats der prinszen daartegen zijn. Doch juist daarom heb ik te meer bezwaar de s.l.e.k. te erkennen als geloofstuk.

13. Zoveel stelde ik de vraag: waaruit weet men dat? En ik geloof, dat hier de heele kwestie zich toespitst. Straks noemde ik het reeds: in het spreken over de s.l.e.k. als scheppingsordinantie beroept men zich op Christus, die inzake het huwelijk dat ook deed. En men meent, dat hier een dam tegen het Barthianisme wordt opgeworpen. Ik betwijfel dat zeer.

Want hoe staat de zaak in Matth. 19? Christus verkondigt ten aanzien van het huwelijk daar weer de wet van den beginne. Doch die wet ontleende Hij aan de Schrift: Gen. 2! M.a.w. deze zeer speciale scheppingsordinantie is in 't Woord geopenbaard. Als het Woord de ordinantie van den beginne niet bewaard had, was de heele scheppingsordinantie omtrent het huwelijk ons onbekend geweest. En was ook niemand in staat geweest die ooit te vinden. Want ik kom hier tot den grooten factor van de zonde. De scheppingsordinantie Gods is niet veranderd, doch ze zou ons zonder Woordenbaring volkomen onbekend zijn. Niemand kan, ook al wordt hij gedreven door wat mr G. noemt het „innerlijk grondmotief“ der Schrift, uit het verworden huwelijk van vandaag ooit de scheppingsordinantie van de onontbindbaarheid van het huwelijk ontdekken. Mr G. suggereert echter, dat wij, wanneer we maar gedreven zijn door het grondmotief der Schrift (schepping, zondeval, verlossing), een visie op de werkelijkheid kunnen winnen en de scheppingsordinantie zoo kunnen opsporen ook zonder dat de Schrift mij die ordinanties met zooveel woorden verkondigt. Daarom is de heele parallel tusschen wat de W. d. W. beoogt en wat Christus deed in Matth. 19 (een parallel als genoemd in het referaat van dr Meulink, p. 14) volkomen fout. In Matth. 19 staat het zoo: de Schrift verkondigt mij de scheppingsordinantie voor het huwelijk. Bij de W. d. W. is het echter: gedreven door (slechts) het grondmotief der Schrift, moet U de werkelijkheid bestudeeren; U vindt dan de visie op de scheppingsordinantie; aldus gedreven ontdekt U in de werkelijkheid en ontleent U aan de werkelijkheid ook het grondmotief der schepping, de s.l.e.k. De Schrift fungeert hier nog min of meer als drijfkracht bij het onderzoek van het geschapene, doch de geschapen en thans door de zonde verwoeste en verworden werkelijkheid zelf openbaart mij Gods scheppingsordinantie. D.w.z. de bedorven „natuur“ maakt mij geloofstukken bekend, die ik in de Schrift niet vind. Heeft Christus tot de discipelen misschien gezegd: laat U bewegen door wat Ik U zei over schepping, val en verlossing, maar ga dan het bedorven huwelijk maar bestudeeren, dan ontdekt ge vanzelf Gods scheppingsordinantie, de wet-van-den-beginne?

En geloof dan, wat die bedorven natuur u openbaart?

14. Hier is voor mijn besef de tegenstelling het diepst geworden. Het Woord Gods is in geding. Inderijd bij de debatten over art. 2 der Statuten van de Vereen. voor Calv. Wijsbegeerte kon het nog een moment schijnen alsof het alleen ging om de binding aan de belijdenissen. Men wilde niet weten van binding aan de belijdenisschriften; dat waren immers kerkelijke papieren. Men bond zich slechts aan de Schrift, zooals de belijdenis daarvan sprak. Toen heb ik geprotesteerd, omdat men aldus niet bond aan den inhoud der Schrift, die immers in de belijdenisschriften is samengevat. Voor mijn besef was de binding aan de Schrift op die wijze alleen formeel. En — tot mijn leedwezen! — ontdek ik telkens scherper, dat het om de Schrift gaat. Ik zou niet protesteeren, als in een bepaald verband de gansche materiele inhoud der Schrift werd samengevat in „schepping, zondeval, verlossing“, en zou ook nog wel kunnen verdragen als men in dat verband van „motief“ sprak, omdat de Schrift ons inderdaad bewegen moet. Maar ik protesteer wel, als men den inhoud der Schrift tot „schepping, val, verlossing“ reduceert, den bijbel verder gesloten laat, den aldus gereduceerden Schriftinhoud maakt tot grondmotief dat ons beweegt tot en bij het onderzoek der werkelijkheid, om dan voorts aan de bedorven natuur zijn geloofstukken te ontleenen. Men kan wel met mr G. de vraag naar teksten kwalificeeren als een „verouderd standpunt“, waartegenover dan blijkbaar het moderne staat, dat zoo knap kan spreken van „innerlijk grondmotief“ der Schrift. Maar zoolang Jezus Christus zelf ons voorgaat in de vraag: „hebt gij niet gelezen?“, zoolang Hij als de Paaschvorst uitlegging geeft van al de Schriften van Genesis tot Maleachi, en zoolang de kerk haar belijdenisformulieren vult met citaten uit- en verwijzingen naar de Schriften, zoolang houd ik het vragen naar Schriftbewijs niet voor verouderd, doch voor geboden. Men doet wel, alsof de Schrift de beheerschende plaats houdt; men komt immers gedreven door het innerlijk Schriftmotief tot de erkenning van en den greep naar het grondmotief der schepping, de s.l.e.k. Maar intuschen is in „Bezinning“ al iemand bezig met het ontwerpen van een aparte schoolbelijdenis, zag ik; en misschien volgen er nog wel proeven van een „ge-

zinsbelijdenis“, een „staatsbelijdenis“, een „economische belijdenis“ etc. De s.l.e.k. blijkt inderdaad in die mate een „grondmotief“ te zijn, dat men daarmee zich werpt op het Woord, en zich daardoor laat bewegen voor elken kring een speciale belijdenis te concipieeren; men knipt den bijbel in snippers, en krijgt straks vele kring-belijdenissen, die dan ook wel weer als „originair zelfstandig“ zullen worden aangedien. Met het geloofstuk der s.l.e.k. maakt men den bijbel kapot en de kerk en de heele samenleving. De wijsgeerige visie op de werkelijkheid proclameert men tot geloofstuk, de wijsbegeerte wordt hier tot religie. Daarom ben ik veel somberder dan dr Meulink. Of men nu vanuit een filosofieem inzake tijd-eeuwigheid ons den bijbel ontleent à la Barth, of dat men het doet vanuit een filosofieem inzake s.l.e.k. maakt tenslotte weinig verschil. Ik heb misschien gesuft, doch ik heb nooit ook maar vermoed dat de W. d. W. dezen koers zou gaan.

B. HOLWERDA.

POPULAIR-WETEN. SCHAPPELIJKE SCHETSEN

een wankele apologie v.

Op de kernvraag: heeft de HEERE werkelijk zijn verbond opgericht met ons en ons zaad, wordt geen antwoord gegeven. Zijn de kinderen werkelijk bondgenooten, rechtens en ambtelijk bepaald door het verbond Gods? Deze vragen blijven in den nevel.

O, zeker, de schrijver spreekt aanhoudend van de miskenning door de doopsgezinden en Barth van het „U en Uw zaad“ van Handelingen 2, in Petrus' groote Pinksterrede.

Ik wees er reeds eerder op, hoe de schrijver hier twee aspecten meent te moeten onderscheiden. Juist op dit beslissende punt krijgt zijn boven geciteerde uitspraak te belangrijker relief. Hij onderscheidt enerzijds het historisch verbondswaard in de geslachten en anderzijds de diepte-dimensie van het verbond. Dat hij het „U en Uw zaad“ niet ziet als een verbondrechtelijke bepaling van de positie van al onze kinderen, als een recht schenken op de beloften des HEEREN aan al ons zaad, blijkt ook wel uit een opmerking als deze:

„Het historisch verbondswaard tot Israël in de lijn der geslachten is niet een theoretische, zakelijke mededeeling of statistische qualificatie van allen, die in de lijn dier geslachten worden geboren, maar een levend en machtig Goddelijk verbondswaard, dat roept om in het geloof te worden aanvaard.“

Wij laten nu de vraag rusten, wie het zoo stellen, dat het verbondswaard Gods een theoretische, zakelijke mededeeling is. Zulke bedekte polemische opmerkingen maakt de schrijver wel meer. Daar komen we toch waarlijk niet verder mee. Maar het is wel duidelijk, wat hij bedoelt. Met de door hem zelf gemaakte caricatuur van de reformatorische verbondleer, werpt hij overboord het werkelijk verbondskind-zijn van al ons zaad.

Hij spreekt nu eens van het feit, dat Gods beloftewoord „uitgaat“ tot de geloovigen en hun zaad, dan weer van een belofte „over“ ons en ons zaad, — maar van een belofte „tot“ ons en ons zaad, zoodat die belofte nu ook heel dat zaad rechtens toekomt, lezen we niet.

Het is trouwens frappant, hoe in het uiterst belangrijke hoofdstuk 7, dat handelt over het correlatiemotief in de kritiek van Barth, over de fundeering van den kinderdoop in de beloften van het Verbond, geheel wordt gezweven.

Eigenlijk komt het verweer van den schrijver hier op neer: goed, we geven Barth toe, dat de correlatie behoort tot het wezen van het sacrament. Maar dat heeft den kinderdoop nog niet op. Want deze rust op de instelling Gods en het „wezen“ van het sacrament, de correlatie, heeft op het moment van de toediening van den doop nog niet aanwezig te zijn, het is Gods vrijmacht die later te schenken.

Een rechte Calvijn-interpretatie?

De schrijver houdt er dus met kracht aan vast, dat de subjectieve pool der correlatie: het geloof dus, bij

27) Kinderdoop, pag. 88.

28) In zijn schrijven over het verband tusschen de belofte Gods en ons zaad, komt de auteur nooit tot een vast, constant spraakgebruik. Zoo schrijft hij b.v. nog op pag. 103:

„In onlosmakelijken samenhang daarmee gaat de belofte uit tot Abraham en zijn zaad en deze belofte baant zich een weg door de geslachten. Ze wordt voortdurend weer opgenomen in vertroosting en vermaning, in accentueering der verantwoordelijkheid, omdat het reeds in het Oude Verbond gaat om de diepte van het Verbond.“

Men lette ook hier weer op het vage spraakgebruik. De belofte „baant zich een weg“ door de geslachten. Wat wordt daarmee bedoeld? Welke belofte? De belofte aan ons en ons zaad of het extra-ridderbosianum (de z.g. onvoorwaardelijke belofte aan de uitverkorenen)? In verband met het spreken over de „diepte“ van het Verbond, zijn wij geneigd te denken aan het laatste.

de kinderen nog niet aanwezig behoeft te zijn om den zin van den kinderdoop te kunnen handhaven. Hij geeft verschillende uitspraken van Calvijn door, waaruit dit ook op krasse wijze blijkt. Zoo b.v. de uitspraak uit Inst. IV, 16, 21: „Daarom is bij den kinderdoop geen meerdere tegenwoordige werking te eischen dan deze, dat hij het verbond, hetwelk God met hen (de kinderen) gesloten heeft, bevestigt en bekrachtigt. De verdere betekenis van dit sacrament zal later volgen, ten tijde als God er in voorziet.“

Het zijn juist deze uitspraken, welke het standpunt door de bezwaarden tijdens de kerkelijke procedure naar voren gebracht, zoo scherp ondersteunen. En men wrijft zich telkens de oogen uit, als men dergelijke uitspraken door den schrijver, dezen schrijver, naar voren gebracht ziet. Hoe kon hij, met deze kennis van Calvijn, de bezwaarschriften op de door het Prae-advies aangevoerde gronden, helpen afwijzen?

Toch zij men in het beoordeelen van deze visie van den schrijver op Calvijn's doopleer voorzichtig.

Al deze citaten, zooals wij boven reeds opmerkten, vertoonen volgens den schrijver slechts een aspect van Calvijn's doopleer.

Er is ook een ander aspect. Dat wordt getoond door die plaatsen uit Calvijn's oeuvre, waar hij er op wijst, dat ook de kinderen vatbaar zijn voor de werking des Geestes. En juist in de samenvoeging van beide aspecten zou de harmonie van Calvijn's doopleer uitkomen.

Inderdaad is het een feit, dat er verschillende uitspraken van den grooten reformator in dit opzicht zijn te noemen. Met name door zijn polemiek met de anabaptisten, werd hij wel gedwongen zich over de wedergeboorte der kinderkens uit te laten.

Maar wij zijn van oordeel, dat de schrijver wel wat ver gaat door deze uitspraken van Calvijn te verheffen tot een aspect van Calvijn's doopleer.

Ze zijn veel meer een randmogelijkheid, welke de groote reformator stelt om de vrijmacht Gods niet te begrenzen en den weg voor de zaliging der kleine kinderkens open te houden.

De schrijver geeft dit ook wel toe, maar hij breidt de strekking van deze citaten toch wel wat ver uit, als hij schrijft:

„dat Calvijn de werkelijkheid van illuminatio en regeneratio der kinderen heeft aanvaard „in verband met het behooren van de kinderen tot de gemeente en met de vroegstervende kinderen“.

De wederdoopers werpen den reformatoren tegen: „Maer hoe worden de jonghe kinderkens, segghense, weder-geboeren, die geen kennis hebben van goet noch quaet? Wij antwoorden, dat het werk Gods, ofschoon wij 't niet kunnen begrijpen, evenwel zijn voortgang heeft.“

Voorts dat de jonghe kinderen die saligh te maken zijn (ghelijc alser voorwaer uyt dien ouderdom sommige behouden worden) voor henen van den Heere worden weder-geboeren, dat is klaer en seker. Want indiens haer aengeboeren verdorventheijt uijt des moeders lijf met sich brengen: so moetense daer van gereynicht worden, eers in Godes Rijk worden toegelaten: in het welck niemant van die, die beveelt of onreijn zijn, in en gaet.“

Calvijn geeft in deze paragrafen telkens en telkens weer aan de Wederdoopers dit bescheid, dat het God vrijstaat van den regel, dat het geloof is door het gehoor, af te wijken bij de kleine kinderkens.

Frappant is ook dit citaat, waarvan Berkouwer ook een gedeelte doorgeeft. Het is de aanhef van IV, 16, 19:

„Maer het gheloof, segghense, komt uijt het ghehoor, en de kinderkens en hebben het gebuyck des ghehoors noch niet bekomen, sij en zijn oock niet bequaem om God te kennen, als dewelcke, ghelijc Moyses leert, van de wetenschap beyde des goedts en des quaets ontbloot zijn. Doch sy en bemerken niet, dat d' Apostel, wanneer hij 't ghehoor maect tot een beginsel des geloofs, alleenlick beschrijft het ghewoonlike beleydt en stuyt 't welck Godt in 't roepen van de synne pleeght te houden: maer hem geen eeuwighen regel en stelt dat hij gheen ander middel en soude mogen gebruycken.“

Hier komt inderdaad de vrijmacht Gods uit. God stelt ons den regel, dat het geloof uit het gehoor is. Maar hij behoudt Zich zelf de vrijheid voor, zeer jonge kinderkens, buiten dezen regel om, te zaligen.

29) Institutie, IV, 16, 17. Wij citeren uit de vertaling van Corsmaunus, opnieuw uitgegeven door Dr A. Kuiper. Deze vertaling is krachtiger, dan die van Dr Sizoo.

Bij de vergelijking van beide vertalingen, kan men interessante ontdekkingen doen.

Zoo b.v. van dit gedeelte uit IV, 16, 17: Opus Dei, etiam si captiui nostro non subiacent, nontamen est nullum. Corsmaunus vertaalt (zie boven): „Wij antwoorden, dat het werk Gods, ofschoon wij 't niet kunnen begrijpen, evenwel syn voortgang heeft.“

Sizoo vertaalt: Wij antwoorden, dat het werk Gods, ook al valt het niet onder ons begrip, toch aanwezig is.“

De laatste vertaling sluit zich oogenenschijnlijk nauwer aan bij den Latijnschen text. Toch geeft Corsmaunus Calvijn's bedoeling zuiverder weer. Letterlijk zegt Calvijn: het werk Gods is toch niet niets. Een dubbele ontkenning is een krachtige bevestiging. Vandaar, dat Corsmaunus vertaalt: het werk Gods heeft voortgang. Sizoo vertaalt: het is toch aanwezig. De laatste vertaling sluit zich nauw aan bij de Kuyperiaansche idee van een sluimerende wedergeboorte. Die van Corsmaunus laat andere mogelijkheden open. Zelfs vertalen van Calvijn is geen neutraal werk!!

Waarum
gen de
vroegst
Ever
mator
verheft
Van
bekend
De w
het ar
wete
Welk
de bes
Maar
„Wa
besned
beduyd
tot doc
natuys
zijnde
En d
laatste
voegd:
moeyt
kinder
gheloo
welcke
Geestes
haer f
men“.
Berk
zegt, d
Calvin
geloofs
sprak,
komstij
Dit
der dit
het jan
loops
spreekt
m.i. hie
aan
heeft.
Deze
format
naren
woord
theolog
Woord
zaad de
dat zij
opgenom
werking
Dr J
Woelde
band
mee
Dank
bespree
dat de
geheel
beschou
ken tot
der Lin
verborg
„kiem
een and

29) C
van zijn
de voor
is Calv
komen
is dat
openba
de vers
ressant
slaat d
tig, de
zijden
I maal
zo de
laats
van de
derschel
redaktie
langrijk
roepen
A'dam,
21) Ka
22) J
schrijft
worden
als best
klem in
33) De
A'dam,
34) De
bij Calv
theologi
is van d
leer op
nade on
vijn, wi
veld bij
vinden
blz. 117
Calvin's
verwar
steld. V
wassene
pag. 182